

Martonos

Az utolsó gyónás

Martonost is a Magyar Hadsereg V. hadtestének egy dandára¹ foglalta vissza 1941. április 12-én. A nép lelkesen üdvözölte a felszabadítókat. Werner Mihály apátplébános misét celebrált és hálát adott az Úrnak, hogy vége a „bocskorosok” uralmának.

Martonoson is bevezették a Katonai Közigazgatást, de itt az a ritka helyzet állt elő, hogy helyi lakosságból verbuválták a nemzetőrséget. A rendőrség tagjai is helyiek voltak és az egyház terén sem történt változás – Werner Mihály apár úr maradt a falu plébánosa.

A magyarok néhol tettelegességet alkalmaztak a szerbek ellen, de senkit nem gyilkoltak, illetve kínoztak meg. Ide kívánczik Šečerov Veljo² esete, akit megvertek, mert kijárási tilalom idején kiszökött a tanyára. Török István és Bús József hazáig rugdosta. Másik eset, amikor – szintén kijárási tilalom idején – Kéri János és Sörös Sándor rendőrök hazaküldtek egy csoport szerb fiataalt. Amikor távolabb értek, a szerbek kövekkel dobálták meg a rendőröket, akik erre másnap behívták őket a rendőrségre és adtak nekik néhány pofont. Ezért kellett mindkettőjüknek meghalni 1944-ben.³

A magyar nemzeti ünnepeken nagy ünnepségek voltak, amelyen a helyi lakosság is részt vett. Gyerekek szavalták a nemzeti érzelmű verseket. Volt a falunak leventezenekara, ami ilyen alkalmakkor zenével szórakoztatta a megjelenteket. Előfordultak kocsmai verekedések, és egy kis italozás mellett magyarkodtak is a helybeliek. Ezt használták fel a szerbek arra, hogy 1944-ben 25 embert megkínózzanak és a halálba küldjenek.

A Vörös Hadsereg 1944. október 8-án érkezett Martonos alá.⁴ Először egy menekülő mozdonyt löttek

aknavetővel, de annak sikerült egerutat nyernie és elrobogott Horgos felé. Az oroszok 3 óra felé kezdték lőni a falut, a templomtornyot is ellőtték és néhány házat is találat ért – ekkor esett áldozatul a Börcsök család néhány tagja.⁵ Mivel ellenállás egyáltalán nem volt, az oroszok abbahagyták a falu lövését és bevonultak. Senkit nem bántottak, csak zargatták a nőket. Kéthárom nap múlva a városháza előtt ünnepséget rendeztek, táncoltak. Ekkor Horgos felől egy német tank ellen-támadást kísérelt meg, de sikertelenül. A kialakult tűzharcban lelőttek néhány orosz illetve német katonát és a tank visszavonult. A helyi szerbek rá szerettek volna fogni a martonosi magyarokra a támadást, de szerencsére az egyik német katona sisakja a lövöldözés közben leesett, s így az oroszok belátták, hogy a helyi magyaroknak semmi köze a támadáshoz.⁶

A helyi szerbek közben annyira felbátorodtak, hogy 1944. október 11-én brutális módon agyonverték *Németh József* leventeoktatót.⁷ Felelőségét (információim szerint) mindnyájan megerősítették. *Németh Józsefet* a magyarok a helyi temetőben helyezték örök nyugalomra. *Németh Józsefné* sikertelenül elmenekült Magyarországra.

Németh József leventeoktató

A hivatalos szerb adatok⁸ ennek ellentmondanak (A szerző fordítása):

„Alulírottak a martonosi Népfelszabadító Bizottság nevében igazolják, hogy a szegedi születésű *Németh József* a megszállás ideje alatt a martonosi községben volt alkalmazásban mint katonai előadó. Most a fele-

sége állandó jelleggel Szegedre szeretne költözni, és magával szeretné vinni otthoni berendezését, élelmi-szert, mint krumplit, lisztet és hat pár baromfit.
Martonos, 1944. december 14.

Halál a fasizmusra – szabadság a népnek!

Titkár

Elnök

[olvasható aláírás:]

[olvashatatlan aláírás:]

Belančić”

Az irat tartalma erősen kétségbe vonható, mert tudjuk, hogy a szerencsétlen nőt egy falubéli vitte ki a magyar határra egy szál ruhában. Németh József sorsával kapcsolatban az irat mélyen hallgat.

A szerbek azzal folytatták gonoszságaikat, hogy a katolikus plébániára mentek, ahol tönkre tették az iratárat és a könyvtárat. A bútorokat összetörték, a pénztárból eltulajdonítottak 17 840 pengőt.⁹ (Az épülő kiskispesti templom értékének kétharmad részét.) Magukkal hurcolták *Werner Mihály* apátplébánost is. Rövidesen összefogdostak még néhány magyar polgárt és a városháza pincéjébe zárták őket. Itt aztán több mint egy hónapig állandóan kínozták és verték a szerencsétlene-

ket. Némely foglyokat alig bántalmaztak, míg másokat rettenetesen megkínoztak. Ezeknek az embereknek más bűnük nem volt, csak az, hogy magyarnak születtek. *Holló Ferencet*¹⁰ azért gyilkolták meg, mert amikor a faluból az utolsó német katona is elment, azt mondta a feleségének: „Csak nem

Holló Ferenc asztalos

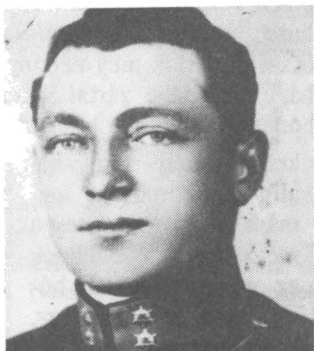
jönnek tán vissza.” Meghallotta ezt a szerb szomszédja és feljelentette, hogy visszavárja a németeket. *Lendvai Gyulát* Eremić Luka kínoztatta és ölette meg, valami földköri nézeteltérés miatt.¹¹ *Józsa Károly* szabónak az volt a bűne, hogy ruhát varrt Fehér Máttyás községi főjegyzőnek.

Varkulya Pál rendőrnek amiatt kellett meghalnia, mert figyelmeztetett egy szerbet, hogy a járdán nem szabad talicskát tolni. Kivégezték még *Horváth Gergelyt*, *Kéri Jánost*, *Szabó Antalt*, *Gruik Jánost*, *Sáfrány Kálmánt*, *Sörös Sándort* és *Fejős Ferencet*, akik szintén rendőrök voltak.¹²

Varkulya Pál rendőr

Horváth Gergely családját éjszakánként Petrić Mladen zaklatta: verte az ablakot és azt üvöltözte, hogy mindnyájan ki lesznek végezve.¹³ Werner Mihály pedig prédikációja áldozata lett. A szerbek nem felejtették el neki a „bocskoros” jelzöt.

Horváth Gergely rendőr

Forró Lajost egy kocsmai összeszólalkozás miatt kínoztatta és gyilkoltatta meg Bakalić Mojo¹⁴ helyi szerb lakos. *Szarapka Péter* egy pofon miatt halt meg. Egyszer megpofozott egy szerbet.

A fogva tartás első napjától kezdve a hozzátartozók hordták az élelmet. A szerbek kénye-kedvétől függött minden. Néha megengedték még azt is, hogy a foglyok szót váltsanak hozzátartozóikkal, de néha még az ételt is visszadobták.

Sáfány Kálmán rendőr

A martonosi magyarok legyilkolásának és kínzásának értelmi szerzői: Janković Đorđe (a népőrség parancsnoka), Vučić Mito, Putnik Živojin (politikai biztos), Grubanov Mita, Beljin Đurica, Čongradac Ljubomir,¹⁵ Bakalić Mojo, Marinkov Milo, Bandin Sofija¹⁶ (állítólag a fél pince neki köszönhette a halált), Eremić Luka¹⁷ és még néhányan, akik a feledés homályába burkolóztak.

Rendelkezésünkre áll az az irat,¹⁸ amellyel a martonosi Népfelszabadító Bizottság Putnik Živojin felmentését kéri a katonai szolgálat alól, mert mint politikai biztos, Martonoson van rá szükség. (A szerző összegzése.)

A végrehajtói pedig: Petrić (Nagyorrú) Duško, Bajić Svetozar és fia Miloš, Krstin Vljako, Kojić Dragomir,¹⁹ Rajić Milan, Rajić Marko,²⁰ Rajić Ljubo, Lišić Radovan (Csaruga), Petrić (Nagyfejű) Mladen,²¹ Belančić és még sok fiatal szerb.

Ezeket a gyilkosokat soha, semmiféle bíróság nem vonta felelősségre szörnyű tetteik miatt. Legnagyobb részük a véres események után más vidékre költözött, de volt, aki Martonoson maradt. Például Krstin Vljako (ma is él).

Az embereket a kivégzés előtt szörnyen megkínozták. Werner Mihály apátplébános hímtagját naponta marcangolták harapófogóval. Sörös Sándor rendőrnek a

puskacső célgömbjével Bajic Miloš²² szíjat hasított a hátából. Egy ideig egy orosz orvosnő ápolta a posta épületében, ahová gennyes sebei miatt elszállították. Forró Lajos hentest rohamkéssel szurkálták meg, mert nem volt hajlandó sírni és könyörögni, miközben verték.

Sörös Sándor rendőr

Kéri János két pofont kapott, ezután többet nem verték, de végig kellett néznie, amikor barátját, Sörös Sándort verték és kínozták.²³

Sok pénzért Martonson is voltak, akiket kiváltottak. Bagi Kálmán így menekült meg.

Kéri János rendőr

Később mesélte, hogy borzasztó dolgokat műveltek bent a szerbek. A plébánosnak kellett mindig kivinni az éjjeli vödört és nap mint nap megkavartatták vele a tartalmát.²⁴

A borzalmakat sikerült túlélnie még Bús Jánosnak, Berkó Józsefnek, Demus Jánosnak, László Kálmánnak, Gruik Andrásnak, Betyák Boldizsárnak és Pálinkás Imrének. Ő annyira össze volt verve, hogy a felesége

tolta haza talicskán. Később a bent kapott verésbe belehalt.

1944. november 9-én a zentai helyőrség-parancsnokság helyzetjelentést kért a moholi, kanizsai, martonosi és horgosi Népfelszabadító Bizottságoktól. A hivatalos adat szerb nyelven íródott.²⁵ (A szerző fordítása.):

„Három napon belül a következőkről kérek jelentést:

1. Az össz lakosság a ti helységekben.
2. Milyen a lakosság nemzetiségi összetétele.
3. Létezik-e a ti helységekben Katonai hatalom, ha igen, milyen.
4. Létezik-e civil őrség és hány tagot számlál.
5. A Népfelszabadító Bizottság hány tagot számlál.
6. Mennyi vérengző magyart tartotok fogva, és mennyi szerbet.
7. (Kézzel íródott.) Mennyi puska áll rendelkezésre.”

A továbbiakban az irat még felvilágosítást kér az általánosan uralkodó légkörről, a Népfelszabadító Bizottság és a katonai hatalom közötti együttműködésről, a lopásokról, utasít a munkálatok elvégzésére. Az iratot olvasható aláírással látta el Stanko Radulović a zentai helyőrség-parancsnokság parancsnoka.

A válasz a martonosi Népfelszabadító Bizottságtól 1944. november 11-én érkezett Zentára. Szintén szerb nyelven íródott.²⁶ (A szerző fordítása):

„A zentai katonai parancsnokságnak

A parancsnokság 93/1944-es számú parancsára a következő tájékoztatást közöljük:

1. A lakosság száma 7140.
2. A lakosság aránya: 85% magyar, 15% szerb.
3. Ideiglenesen Orosz Katonai Parancsnokság van.

4. Van Népi Fegyveres Erő és 88 tagot számlál.
5. A Népfelszabadító Bizottságnak 10 tagja van.
6. Az elfogott, vérengző magyarok száma 27, míg szerb fogvatartott nincs.
7. A következő puskáink vannak:
10 db francia 'Leblou',
4 db 'Mauliher' M. 98.,
2 db 'Mauzer' karabin M. 24.,
1 db német karabin M. 34.,
1 db német automata,
1 db magyar automata,
2 db orosz automata,

Összesen: 21 db.

A fent említettek mellett 3 pisztolyunk van.

A mi helységünkben általános rend és nyugalom van. A szerb lakosság közhangulatára a Tito Marsall iránti odaadás és hűség jellemző. A magyarok egy része hű Tito Marsallhoz, míg a többség visszahúzó-dott.

Eddig 5 lopás van bejelentve.

A legenergikusabban azon vagyunk, hogy megakadályozzuk a további lopásokat.

A Népfelszabadító Bizottság és a fegyveres erők közötti együttműködés kielégítő.

A tájékoztatás az elhagyott üzeletekről és pénzügyi intézetekről stb. jelentve vannak.

Azért, hogy a munka továbbra is zavartalanul folyjon, ez a bizottság létrehozott egy Mezőgazdasági Bizottságot a háborús károk megállapítására, Gazdasági Bizottsága katonai előadót, mezőgazdasági előadót, adóellenőrt, bőr- és ruhaanyag előadót.

Martonos, 1944. november 11.

Halál a fasizmusra – szabadság a népnek!"

Az iratot a martonosi Népfelszabadító Bizottság elnöke látta el olvashatatlan kézjeggyével.

1944. november 20. körül a szerbek tanácsa döntött a 27 magyar sorsáról. A többség a kivégzésükre szavazott. Mindössze három magyart engedtek végleg szabadon.

Voltak az áldozatok között néhányan, akiket az utolsó délután hazaengedtek néhány órára. A szerencsétlenek nem mertek elszökni, mert családjuk meggyilkolásával fenyegették meg őket. Estére valamennyien visszatértek a pincébe.

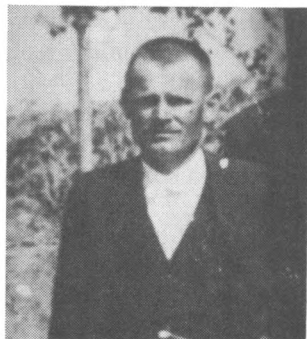

Gruik János rendőr őrvezető

Ekkor egy jobb érzésű szerb megsúgta a foglyoknak, hogy éjszaka kivégzik őket. Ekkor a szörnyű kínokat átélt apátplébános a végveszélyben feloldozta bűneitől a 22 halálba menetelő embert. Egyedül Lendvai Antal utasította el a gyónást.

November 21-én hajnalban²⁷ a huszonnégy ártatlan magyart egy jelöletlen tömegsírba géppuskázták.

A későbbiekben hivatalos adat nem foglalkozik a témával. *Arról, hogy mi lett a 27 (a szerbek szerint vérengző) magyarral, nincs adat.*

Bárány Ferenc földműves

Nincs bírósági eljárást bizonyító irat sem, amivel bizonyítást nyerne bűnösségük. Ilyen nem is lehetett, hiszen ezek az emberek soha senkit nem kínoztak és gyilkoltak meg. Az ügyükben csak felmentő ítélet születhetett volna. Egyértelmű tehát, hogy Martonoson – ugyanúgy, mint Bácska más helységeiben – *a helyi szerbek törvénytelen népirtást hajtottak végre.*

Még egy érdekes irat előkerült,²⁸ amelyben a martonosi Népfelszabadító Bizottság elnöke 1944. november 22-én tájékoztatja a Népfelszabadító Hadsereg zentai parancsnokát arról, hogy Martonoson véget ért a razzia, amit a Vajdasági Rohambrigád I. zászlóaljának két szakasza hajtott végre.

Állítólag találtak katonai ruhákat, kulacsokat, nyergeket, de fegyver egyetlen egy sem volt a lakoságnál. Mindenképpen érdekes ez az adat, mégpedig az alábbiak miatt:

1. Lehet, hogy a zentai Katonai Parancsnokság nem tudott a november 21-én kivégzett magyarokról, mert a kivégzést éppen a razzia előtti napon hajtották végre.

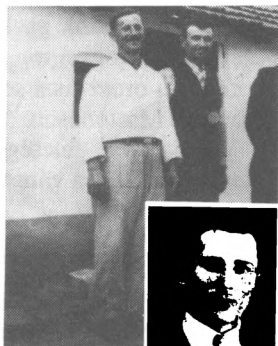
2. Lehet, hogy a kirendelt katonaság hajtotta végre.

Az első látszik elfogadhatóbbnak, mert a helyi magyarok emlékezni vélik, hogy a kivégzést helyi szerbek hajtották végre. Az azonban elképzelhető, sőt valószínű, hogy Zentán tudtak a dologról és hallgatólag beleegyeztek.

Később az egyik gyilkos dicsekedett a kocsmában, hogy Sörös Sándort és Kéri Jánost élve temették el. Ezek hiába könyörögtek, lőjék le őket, hogy ne szenvedjenek.

Az a hír is elterjedt, hogy a kivégzettek egyike, név szerint Forró Lajos a Tiszát átúszva megszökött Magyarországra. Ezt azonban megcáfolja fia, Forró Lajos vallomása, aki előző nap beszélt az apjával. Forró Lajos megmutatta fiának a rohamkéssel szúrt elüszkösödött sebeket. Ilyen megkínzott, meggyötört állapotban a

szökés szinte lehetetlen. Forró Erzsébet azonban mégis kutatott férje után Magyarországon, de semmi nyomra nem akadt. Amikor később férje kabátját meglátták az egyik gyilkoson, nyilvánvalóvá vált, hogy a lelkiismeretlen hóhérok csak álhírt terjesztenek.²⁹

Forró Lajos hentes

A szerbek egyébként előszeretettel használták a legyilkoltak ruháit. Lendvai Antal ingét is látták később az egyik gyilkoson.³⁰

Alhír volt Sörös Sándor menekülése is, miszerint őt fentfelejtették a postaépületben november 21-én és másnap egy szerb a határ közelében elengedte. Sörös Sándort a kivégzés előtti napokban többen látták, fia, Sörös Péter is. Ekkor a szerencsétlen ember már járnai sem tudott, úgy agyonkínózták.³¹

A gyilkolásra éhes szerbek keveselték áldozataikat és a Tisza-parti komphoz hajtották a férfi lakosságot egy bizonyos munka elvégzésére, hogy aztán a Tiszába lövöldözzék őket. A kompnál voltak orosz katonák is. Amikor ezek megtudták, hogy a szerbek mire készülnek, azonnal intéz-

Szabó Antal rendőr

kedtek. Az oroszok parancsnoka megtiltotta a szerbek vezérének, hogy a magyarokat legyilkolják. A jószándékú orosz tiszt segítségével elmaradt a nagyobb vérengzés Martonoson.³²

Voltak olyan feleségek, akik kutattak férjeik után. Őket berendelték a városházára és összeverték őket.³³

A legyilkolt martonosi vértanúk névsora:

1. Bárány Ferenc földműves;
2. Fejős Ferenc rendőr;
3. Forró Lajos hentes;
4. Gruik János rendőr őrzővezető;
5. Holló Ferenc asztalos;
6. Horváth Gergely rendőr;
7. Horváth Miklós napszámos;
8. Józsa Károly szabó;
9. Kéri János rendőr;
10. Koncz István napszámos;
11. Lendvai Antal postai alkalmazott;
12. Nagy Gábor községi pénztáros;
13. Németh József leventeoktató;
14. Oszvár Péter munkás.

(A huszonöt áldozat közül ő az egyetlen, aki nem martonosi, őt Kishomokról kísérték be.)

15. Püspök János földműves;
16. Sáfrány Kálmán rendőr;
17. Sörös Sándor rendőr;
18. Sörös János községi bíró;
19. Szabó Antal rendőr;
20. Szarapka Péter földműves;
21. Takács László kosaras;
22. Török Orbán földműves;
23. Török János halász;
24. Varkulya Pál rendőr;
25. Werner Mihály apátplébános.

A legyilkoltak vélt sírhelyén időnként megjelent néhány szál virág. Később fegyveres partizán őrizte a helyet...